

***Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României*, coordonator științific
Constantin Preda, București, Ed. Enciclopedică, vol. I (A-C), 1994; vol. II (D-L), 1996.**

După apariția celui de-al doilea volum al enciclopediei aici prezentate, ceea ce constituie aproximativ jumătate din această lucrare, după cum a fost proiectată, putem aprecia cu adevărat efortul meritoriu al autorilor care au dorit și au reușit să ofere specialiștilor, studenților, dar și unui public mai larg un util instrument de lucru. Un colectiv dintre cei mai reputeți cercetători din diverse domenii și din diferite centre culturale ale țării, ne prezintă acum rodul strădaniilor lor și nu numai, lucrarea reușind mai tot ceea ce a realizat arheologia românească în decurs de peste un secol.

Articolele enciclopediei se referă la culturi și stațiuni arheologice, popoare antice, tipuri caracteristice de obiecte și tot ceea ce intră în conținutul civilizațiilor străvechi și vechi de pe teritoriul României de la apariția primelor urme de viață umană. Lucrarea continuă pe coordonate ample o primă realizare din istoriografia noastră și anume: *Dicționar de istorie veche a României*, sub redacția regretatului profesor D.M. Pippidi, apărut în 1976. Trebuie să mai menționăm aici și o altă lucrare de acest gen: *Dicționar enciclopedic de artă veche a României*, elaborată de trei autori:

R. Florescu, H. Daicoviciu și L. Roșu. Noua realizare nu se remarcă numai prin înmulțirea articolelor, ci și prin introducerea unor voci care să reflecte și rezultatele din alte domenii: epigrafie, numismatică etc. ca și a celor reieșite din cercetările interdisciplinare. În acest fel, conținutul enciclopediei este variat și poate fi un instrument pentru cunoașterea istoriei vechi a României, o modalitate pentru începători și studenți să-și lămurească noțiuni de o mare varietate.

Subliniind calitățile acestei lucrări am putea să ometem câteva observații sau sugestii asupra cărora invităm pe autori să mediteze ca o viitoare ediție să ne ofere bucuria unei mai mari împliniri. În acest sens, avem în vedere aspecte diferite referitoare la concepția, conținutul unor articole, tehnoredactarea volumelor și, în fine, ilustrația enciclopediei. Propun lectorului, în cele ce urmează, să urmărească o succintă dezbateră a lor, începând cu o precizare nu lipsită de importanță.

În nota asupra ediției se evidențiază că lucrarea a fost elaborată între anii 1983-1990, totuși ea vede lumina tiparului în 1994, primul volum și 1996, cel de-al doilea. Această regretabilă întârziere, care nu aparține în nici un fel autorilor, le impunea totuși o adaptare și o revizuire asupra unor probleme de ordin general, chiar și în cursul editării, având în vedere schimbările, unele radicale, în abordarea istoriei, în general, și a celei românești, în particular. Răzbat într-o serie de articole concepții materialiste istorice la care, de altfel, s-a renunțat de multă vreme.

O primă problemă: cea cronologică - când are loc sfârșitul antichității și începutul evului mediu românesc? Autorul a optat pentru o mai veche periodizare și anume: secolul al X-lea, deși mai adecvată ar fi fixarea acestui moment în secolul al VII-lea d.H. Un alt aspect este cel referitor la spațiul geografic avut în vedere. Cercetarea istoriei vechi, cum este îndeobște cunoscut, nu poate să se limiteze la frontierele actuale și remarcăm că sunt menționate firesc fenomene culturale, descoperiri de pe teritoriul tuturor țărilor vecine, chiar și de mai departe. Dar, cu surprindere constatăm că sunt ocolite cele din vechiul spațiu românesc. În cele două volume sunt menționate numai șapte (!) descoperiri arheologice din Basarabia și din nordul Bucovinei! S-ar fi putut ca una-două să ne fi scăpat la numărătoare, dar situația nu s-ar schimba cu nimic.

Dacă am menționa că cel puțin de trei ori mai multe articole se referă la teritoriul bulgăresc, de pildă, această ignorare, probabil impusă în anii redactării, nu mai este admisibilă însă în anii tipăririi enciclopediei și nu vedem de ce această eroare metodologică nu putea fi eliminată între timp. Această constrângere, voită după 1990, numai la teritoriul României, are și consecințe nedorite în ceea ce privește materialul cartografic, asupra căruia merită să revenim, dar și asupra conținutului unor articole care tratează culturi arheologice care își au aria de extensie și pe teritoriile altor țări, unde aceste culturi au primit alte denumiri (nemenționate în majoritatea cazurilor) și unele, în numeroase situații sunt reprezentate de complexe consistente, și bine cercetate, omise de cele mai multe ori.

Considerăm că nu ar fi fost lipsit de interes ca în această enciclopedie să fi apărut articole referitoare la istoriografia arheologiei românești, mai ales că există modele europene în acest sens (ne referim la enciclopedia pre- și postistorică a Europei coordonată de J. Filip). Ar fi fost normal să se prezinte instituții de cercetare sau de învățământ, societăți academice, muzee care au avut contribuții substanțiale la cercetarea arheologică, ca și menționarea periodicelor care au reflectat acest efort și, nu în ultimul rând, a cercetărilor, mai ales a celor care sunt acum în lumea umbrelor. Despre toate acestea, este drept, un singur articol - "Arheologia" - de patru pagini, dar mi se pare foarte puțin.

În ceea ce privește conținutul articolelor, sunt și aici o serie de observații. Articolele referitoare la culturi arheologice, la piese cu o evoluție tipologică îndelungată în timp, trebuiau redactate după un model unic, riguros și însoțit de o ilustrație adecvată. Conținutul propriu-zis reflectă în unele situații, numai părerea autorilor, fără a mai menționa alte opinii, ceea ce pentru o enciclopedie nu este permis, ca și limitarea bibliografiei la propria operă a autorului care semnează vocea respectivă, ceea ce este jenant. Din păcate, exemplele ar fi numeroase și nu este locul și nici cazul de a fi menționate, fapte care limitează valoarea lucrării.

O altă observație se referă la tehnoredactare. Cum foarte multe localități din România au nume identice, descoperirile arheologice de pe teritoriul lor au fost reunite, așa zice în mod nefericit, într-un articol unic, cifra care marchează distincția dintre localitățile omonime fiind aproape ilizibilă, iar bibliografia dată la sfârșit pentru toate localitățile cu același nume sporește și mai mult confuzia. Același situație este și în cazul articolelor care se referă la fenomene complexe, de durată - de exemplu: agricultura, armata, ceramica etc. - unde nu se mai fac distincții vizibile între epoci sau fapte specifice și, unde, din nou, bibliografia este redată la sfârșitul articolului respectiv, fapt care o face inutilizabilă începătorilor sau publicului larg, tocmai celor cărora li se adresează astfel de lucrări enciclopedice.

În fine, remarcăm că ilustrația foto este de bună calitate. Totuși o ilustrație adecvată, arheologică, nu este prezentă, sunt figuri de piese izolate, unele alese numai pentru calitatea lor estetică, spectaculară, dar arheologia nu descoperă numai obiecte de artă. Lipsesc scheme de evoluție tipologică, planșe cu piesele tipice ce definesc culturile arheologice, diagrame cronologice etc. De asemenea, materialul cartografic este extrem de sărac, chiar mai puțin față de dicționarul editat în 1976. S-ar fi impus prezentarea hărților de răspândire a culturilor pe plan european sau numai național, cu fazele și etapele lor.

Cu toate acestea, bogăția informațională a enciclopediei aici recenzate ne determină, peste toate cele semnalate mai sus, din păcate la ele s-ar putea adăuga și altele, să susținem totuși că lucrarea reprezintă o realizare meritorie care nu trebuie să lipsească celor care doresc să cunoască istoria veche a României.

Mircea Ignat